

Лісецький, Степан. Музика Олега Киви незабутня [Текст] : [спогади про творчість українського композитора Олега Киви, мешканця Деснянського району столиці] // Культура і життя. – 2020. – 28 лют. (№ 4). – С. 6 : фот.

Музика Олега Киви незабутня

Олег Кива

**Писати про митця, якого ти знав як
доброго колегу, хоч дещо
молодшого від себе, і розуміти,
що його вже немає з нами
більше десяти років, непросто.**

Низка питань, які могли б виникнути при нашій розмові, залишаться без відповіді.

Степан ЛІСЕЦЬКИЙ

Зараз будемо говорити про творчість композитора Олега Киви, який постійно писав музику, обдумував свої твори, шукав нових тем і нових ресурсів їхнього музичного втілення. Олег Пилипович Кива турбувався, аби його музика була доступна і зрозуміла усім слухачам. Для того він вів пошук музичної мови.

Зараз кілька слів про порівняно короткий життєвий шлях і ще коротшу композиторську діяльність Олега Киви. Народився майбутній композитор 5 січня 1947 року у Львові в родині військовослужбовця. Батьки родом із Полтавщини. Дитячі та юнацькі роки пройшли в цьому місті. У 1971 році Олег Пилипович закінчив клас композиції проф. М. Скорика в Київській консерваторії. Потім кілька років пішло на переїзди і працевлаштування: з 1971-1972 - викладач Уманського музичного училища, з 1972-1974 - редактор відділу пропаганди Спілки композиторів України, з 1974-1976 - викладач музичної школи, з 1977-1980 - редактор

видавництва «Музична Україна». Лауреат Республіканської комсомольської премії ім. М. Островського (1979), премії ім. М. Лисенка (2004). Заслужений діяч мистецтв України (1986), народний артист України (2001). Член Національної спілки України та Національної спілки кінематографістів України. Помер композитор 26 грудня 2007 р.

Якщо життєвий шлях Олега Киви вимірюється трохи більше, ніж півстоліттям, то творча діяльність - близько сорока років. Крім того, відмінусуймо ще десять років на переїзди та працевлаштування, то вийде фактично трошки більше тридцяти. Це дуже мало. Якісь питання спробуємо вирішити в цій невеликій статті, а дещо залишимо наступним дослідникам.

На нашу думку, треба робити художні оцінки за творами, які є в доброму виконанні й часто виконуються в концертах, є у записах на компакт-дисках, та дати історичну оцінку тим його творам, що добре відомі багатьом слухачам та мають оцінки музичних критиків і дослідників.

Але спочатку зробімо короткий загальний огляд творчого доробку Олега Киви. Балет

«Олеся» (за О. Купріним, 1984, твір не поставлено на сцені), «Ода землі» (сл. М. Рильського, 1977), «Дума про Полтаву» (1982). На 1970-ті роки припала вся фортепіанна творчість Олега Киви, це - дві сонати (1969, 1977), «Фантазія» (1972), «Український триптих» (1975), «Дві концертні фуги» (1979). Якщо до цього додати концерт для фортепіано з оркестром, то інформація про музику для фортепіано буде попередньо вичерпаною (але потрібні зацікавлені виконавці).

Наприкінці 1970-х Олег Кива серйозно зацікавлюється жанром вокальної кантати. Він є автором шести камерних кантат і вокальної симфонії. Цей жанр музичної творчості чекає на свого дослідника. А зараз поки що перерахуємо кантатні твори: перша - на слова А. Новочадовської (1977), друга - на слова Ф. Г. Лорки (1981), третя - на слова П. Тичини (1982), четверта - на слова О. Мандельштама та М. Заболоцького (1983), п'ята - на слова О. Пушкіна (1993), шоста - на слова Т. Шевченка (1997), вокальна симфонія на слова Т. Шевченка (1990). Тут ми не назвали ще низку творів, зокрема, таких, як симфонія (1971), «Увертюра» (1982),

струнний квартет (1975), хори на слова О. Пушкіна, Т. Шевченка, П. Тичини, М. Рильського, Б. Олійника, романси, музика до театральних вистав і кінофільмів.

Зробивши короткий огляд творчості композитора, зупинимося на двох дуже важливих творах О. Киви. Це - кантата № 3 на слова П. Тичини «Осінь така мила» та вокальна симфонія на слова Т. Шевченка. Обидва твори виконує народна артистка України Ніна Матвієнко з різними камерними ансамблями. Саме по цих творах доцільно дати історичну оцінку.

Кантата № 3 на слова П. Тичини «Осінь така мила» була написана на початку 1980-х років. Вона звучить у виконанні Ніни Матвієнко і камерного ансамблю під керуванням Федора Глущенка (запис на компакт-диск зроблено у 1983 р.). Кантата - це цикл із трьох частин. Перша - витримана у спокійних, лірико-пасторальних тонах. Спочатку дається досить розгорнутий просвітлений вступ в імпресіоністичному стилі. Потім мелодія вокалістки звучить ніжно, лірично. Вона проникнута просвітленими звучностями, її

емоційне наповнення цілком відповідає поетичним рядкам: «Осінь така мила». Виразна, ритмічно гнучка мелодія співачки розгортається на витриманих акордах. Середній розділ I частини симфонії позначений незначними спалахами й динамікою, бо досить швидко з'являється реприза початкової ніжно-ліричної теми. Отже, I частина має ліричний врівноважений характер.

Частина II сповнена динаміки імпульсивності («Одчиняйте двері - наречена йде»). Тут відтворено фрагмент українського весілля - прихід молодої у дім молодого. Звучить весела музика, яка супроводжує весільний похід: гучні удари барабана й танцювальна тема скрипок. Наприкінці її композитор знов повертає нас до світу лірики й краси, проводячи початкову тему твору. Це підготовка до появи третьої, лірико-філософської частини. Незвично звучить каданс, який увібрав у себе всі ступені гами півтон-тон. Високий регістр надає музиці своєрідного тембрового забарвлення.

III частина кантати («Той сад») витримана у спокійному темпі, але звучить внутрішньо-напружено, щемливо. У вокальній

партії поєднані широко розповідні фрази й концентрована декламація, хоч партія камерного оркестру пронизана кантиленним началом. Музичний образ пройнятий елегійністю, тихим смутком, прощанням із життям. Особливо зворушливим є друге проведення теми. Чи не найбільше тут виявилися імпресіоністські риси: витончений ліризм, просвітлене, барвисте звучання, колористична мінливість оповіді. Водночас ми відчуваємо зворушливо щемливу інтонацію, особливо у вокалі. Вочевидь, вона бере свій початок від українських колискових і планів. Синтез цих двох начал надав музиці кантати своєрідного характеру, створивши яскраві індивідуальні образи.

Вокальну симфонію на слова Т. Шевченка О. Кива написав ще за радянських часів, її виконала Ніна Матвієнко та Державний ансамбль «Київська камерата», диригент Володимир Сіренко (запис на компакт-диск зроблено у 1990 р.). Твір витриманий у новому музично-стилістичному ключі. До його появи спричинилися два фактори: бажання композитора «вчитатися» у повний текст поезії

Т. Шевченка, зосередитися на ньому та використати фольклорні ресурси в оновленому форматі. Композитор, уникаючи фольклорних цитат, прагне витворити новий синтез професійного і фольклорного, що опирається на експресивний кобзарський спів, народні плачі, пісні-романси та ліричні пісні.

В основу першої частини симфонії покладено майже повний текст вступу до поеми «Княжна» Т. Шевченка, другої - наступний десятивірш (від слів: «І серце одпочине...» з цієї ж поеми і третьої частини - фрагмент із поеми «Сон» («У всякого своя доля») від слів: «Світає, край неба палає» до: «І нема тому почину і краю немає». На перший погляд, місця із творів Т. Шевченка, що їх використав композитор, присвячені образам природи. Але це тільки так здається. Музичне прочитання тексту і зосередження уваги на тих чи інших «деталях» поезії викликало відповідну експресію.

Симфонія тричастинна, вона забарвлена в сумні, журливо-скорботні тони, це оповідь про щось болісне, безрадісне, хоча тут є драматичні спалахи, трагічні кульмінації та прозорі імпресіоністичні епізоди - красиві образи

природи (нагадаю, що поему «Княжна» Т. Шевченко писав у 1847 р. в Орській фортеці, на засланні). Постає питання: чим викликані такі гостро-драматичні музичні емоції? Висловимо низку припущень. По-перше, у частині I симфонії композитор використав повний текст Т. Шевченка, а в ньому є низка драматичних і навідь трагічних місць, наприклад: «Поговорим тихесенько в неволі з тобою», «А на вітах гойдаються нехрещені діти» чи «І хто знає, що діється у нас на Україні». Саме тому композитор взяв повний текст Шевченка і прочитав його в драматичному ключі.

Частина I симфонії має низку вокально-інструментальних і чисто інструментальних розділів. Перший - починається зосереджено-журливою мелодією солістки (це тиха розмова, роздум самого поета), мелодія увібрала в себе інтонації дум: лад зі збільшеною секундою та типово-кобзарську мелізматіку, але вона звучить у повільному темпі, а це наближає її до ліричних пісень. Зі спокійного плину музичної оповіді виокремлюється перший експресивний вигук-кульмінація (кінець теми на словах:

«Поговорим тихесенько в неволі з тобою»).

Збудником експресії стало слово «в неволі. У другому розділі («Розкажи, як за горою сонечко сідає») мелодія також оповідно-лірична, сумна, втім, у супроводі з'явилися тихопульсуючі, тривожні ритми. Згодом дається кілька музично-експресивних вигуків-кульмінацій («Як у Дніпра веселочка воду позичає», «А на вітах гойдаються нехрещені діти»). Зауважимо, що тут більше експресивних місць у вокалі й тривожних ритмів у інструментальному супроводі.

Третій розділ - динамічний, темпово-прискорений, він веде до трагічної кульмінації. Подібно й четвертий розділ завершується найбільшим душевним збудженням («А про людей... та нехай, я їх добре знаю»). Мабуть, Т. Шевченка надмірно хвилювали зрада й арешт, що відбулися у Києві в 1847 році (поет хотів взяти участь у діяльності Кирило-Мефодіївського братства, а охранка затримала його і відправила на заслання за доносом «добрих» людей). Наприкінці розділу лунає болісне затихання.

П'ятий розділ виключно інструментальний: звучить елегійна, ніжно-лірична мелодія віолончелі. Це загальне заспокоєння, відсторонення від подій, що розгорталися в реальності. Шостий розділ також інструментальний, він вносить тривогу. Музична тема має ладо-гармонічний, кобзарський відтінок. Її витримано в рухливо-скерцозному тоні, вона красива, слухач переключається в іншу емоційну сферу.

Частина II симфонії О. Киви «І серце одпочине» в цілому світла, лірична. Мелодія співачки спокійна, лагідна, але з відтінком суму, втім, вона оточена просвітлено-кolorитним супроводом. Починається мелодія у флейти з легкою гармонічною підтримкою оркестру, темп спокійний, фактура просвітлена. Спів солістки щирий, задушевний, флейта, що вступила дещо пізніше, творить із вокалом діалог, ця музика сповнена світлих імпресіоністичних настроїв. Потім вступає «тривожна» інструментальна тема, на її тлі спів набуває драматичних рис і підводить до напруженої кульмінації. Далі вступає початкова тема, вона звучить тільки у флейти із супроводом струнних. Ось так, у

світло-елегійних тонах завершується II частина твору.

Частина III симфонії («Світає, край неба палає») О. Киви має трагедійне забарвлення. Вона витримана у стримано-журливому ключі. Починається фінал порожніми квінтами в низькому регістрі, це звучання навіює на слухача глибокий сум, і безвихідь. Мелодія, що звучить у співачки, набуває магічної сили. Після дещо активнішої середини, наприкінці якої є драматична кульмінація, знову з'являються «порожні» квінти як вісники приреченості, нагадуючи про незворотність дії злої долі, що нібито перебуває в очікуванні трагічного кінця. Уже ближче до фіналу репризи йде ще одна серія експресивних спалахів - драматична кульмінація всього твору. Завершує симфонію сумна тема, що викладена в оркестрі. Це - прощання із життям.

Симфонія для голосу і камерного оркестру О. Киви на слова Т. Шевченка дає цікаву жанрово-композиційну проекцію. Сам жанр симфонії для голосу є новим для XX століття, він вимагає нових творчих підходів. Композитор мусить наділити вокальний та інструментальний

тематизм однаково вагомими функціями, лірично-журливі зони і гостро-драматичні спалахи виконують свою, відповідну роль. Вони стають речниками краси природи та людини, а також ситуацій, в які вона потрапляє внаслідок життєвих буревіїв (одна з них - бажання Т. Шевченка стати в лави борців за Україну в 1847 році: зрада, заслання, багаторічні страждання далеко від Батьківщини). Симфонічні принципи образних контрастів, розвитку музичних тем, їхня трансформація, «боріння» тем, повернення до початкового стану тощо, набули в симфонії О. Киви своєрідного симфонічного вияву.

О. Кива по новому підійшов до прочитання поезії Т. Шевченка. Після С. Людкевича з його кантатою-симфонією «Кавказ» це було непросто зробити. О. Кива обрав інший тон музичної оповіді. Вона переведена у лірико-психологічний ключ (у творі С. Людкевича - лірико-драматичний). Тут можна також вказати на певну паралель твору О. Киви з музикою Є. Станковича (маємо на увазі симфонію-диптих для хору а капела на вірші Т. Шевченка, там епіко-ліричний ключ).

Вокальні твори О. Киви, на яких ми зупинилися

більш детально (камерна кантата № 3 «Осінь така мила» на слова П. Тичини та вокальна симфонія для голосу і камерного ансамблю на слова Т. Шевченка), належать до чи не найвидатніших творів композитора. Їхні часті виконання, популярність, схвалення з боку широкої слухацької аудиторії і висока оцінка дослідників засвідчила їхню високу художність та національну своєрідність музичної мови.